

سر ایران در وسوسه جهانی شدن!

تبریز، شهر اولین‌ها چگونه می‌خواهد، خود را به عنوان «جهان شهر» و در نهایت «شهر جهانی» مطرح سازد. آیا زیر ساخت‌های لازم اقتصادی، فرهنگی، امکانات زیربنایی و ارتباطات برای شهر اولین‌ها فراهم شده و یا باید منتظر این زیرساخت‌ها شد.

تبریز، شهر اولین‌ها چگونه می‌خواهد، خود را به عنوان «جهان شهر» و در نهایت «شهر جهانی» مطرح سازد. آیا زیر ساخت‌های لازم اقتصادی، فرهنگی، امکانات زیربنایی و ارتباطات برای شهر اولین‌ها فراهم شده و یا باید منتظر این زیرساخت‌ها شد.

سازمان ملل متحد 31 اکتبر، را با عنوان «روز جهانی شهرها» نام‌گذاری کرده و امسال نیز این روز با موضوع «طراحی برای با هم زیستن» انتخاب شده است. با این وجود، پیشنهاد روز جهانی شهرها، برای اولین بار در روز پایانی اکسپوی جهانی 2010 در شانگ‌های چین، با هدف شناخت، نوسازی و ارتقای ایده‌ها و تجربیات معرفی‌شده و همچنین تلاش برای یادآوری، تجدید و پیشبرد ایده و عمل «شهر بهتر، زندگی بهتر» برای توسعه آینده شهرها ارائه شد. نکته حائز اهمیت در این زمینه اینکه، اولین کشور و شهری که در دنیا اقدام به برگزاری مراسم گرامیداشت روز جهانی شهرها کرد، کشورمان ایران بود، که این مراسم سال گذشته یعنی روز 31 اکتبر 2014 (9 آبانماه 1393)، در شهر تهران، از سوی مدیریت شهری این شهر و با همکاری مرکز اسکان بشر سازمان ملل متحد (UN-HABITAT) برگزار و طی آن از جایزه «خشت طلایی تهران» به عنوان جایزه روز جهان شهرها، رونمایی شد. *** تبریز، در تب و تاب جهانی شدن** به هر حال با این مقدمه، این روز را بهانه کردیم، تا اینکه به یکی از کلان شهرهای مهم کشورمان بپردازیم، که در سال‌های اخیر و این روزها مورد توجه جهانیان بوده و هست. این کلان‌شهر مهم ایران، همان تبریز، شهر اولین‌ها است، که در سال‌های اخیر با کسب دستاوردهای در سطح ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی، به نوعی بیش از سایر شهرهای ایران مورد توجه دنیا قرار گرفته است. برای رسیدن به این حقایق کافی است، نیم نگاهی به تحقیق سازمان ملل در مورد شهرهای ایران بپردازیم، که اخیرا از سوی مجله اینترنتی UN منتشر شده، که در این تحقیق، شهر تبریز برای سومین سال پیاپی، پیش از شهرهای تهران، اصفهان، شیراز، قم، ارومیه، مشهد و... به عنوان بهترین شهر برای زندگی در ایران شناخته شده، و به سخن دیگر شهر اولین‌ها به عنوان زیباترین و توسعه یافته‌ترین شهر ایران اسلامی معرفی شده، که عواملی چون وجود ساختمان‌های مدرن و زیبای فراوان، خطوط هوایی پیمایی پیشرفته، طبیعت بکر و جذاب، غذاهای لذیذ، مساجد زیبا، اماکن و ابنیه تاریخی متعدد و... در کسب این رتبه موثر بوده است. *** تبریز با حضور جهانیان رنگ جهانی می‌گیرد** بر همین اساس، همچنین علاوه بر این سازمان بهداشت جهانی نیز همچون دو سال قبل، بار دیگر تبریز را به عنوان بهداشتی‌ترین و سالم‌ترین شهر ایران انتخاب کرده است. از دیگر موفقیت‌های کسب شده توسط تبریز در این تحقیق بین‌المللی، انتخاب و معرفی این شهر به عنوان شهر پیشگام و پیشتاز سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و موفق‌ترین شهر ایران، در تحقق سیاست‌های اصل 44 قانون اساسی اعلام شده است. با این وجود، از دیگر دستاوردهای جهانی این شهر که اخیرا یعنی در سال 2015، به دست آمده، می‌توان به انتخاب شهر تبریز به عنوان «پایتخت فرش جهان» از سوی یونسکو و شورای جهانی صنایع دستی اشاره کرد، که تنها 11 شهر در کل دنیا به عنوان شهرهای جهانی صنایع دستی معرفی شدند، که در بین این شهرهای جهانی، شهر تبریز، به عنوان نماینده شهرهای جهان اسلام، پیشتاز این شهر است. انتخاب تبریز، به عنوان نماینده اطلس شهرهای جهان اسلام، پایتخت نگارگری جهان اسلام و ... از دیگر افتخارات تبریزی‌ها است، که این شهر این روزها به عنوان پایتخت مصادیق فرهنگی جهان اسلام معرفی می‌شود. *** تبریز در قاب خاطره‌های جهانیان** این اوصاف تبریز شهر اولین‌ها، یکی از قدیمی‌ترین شهرهای ایران، از دیرباز برای اهل سیاحت و تجارت در اقصی نقاط جهان نام آشنا است و به بیان دیگر این شهر در گذشته و امروز در بسیاری از عرصه‌ها جزو شهر اولین‌های ایران بوده و هست، رنگین‌کمانی از این اولین‌ها را می‌توان به راه‌اندازی اولین چاپخانه، اولین خیابانی که در ایران دارای برق شد، اولین تئاتر، اولین نشریه، اولین بلدی، اولین پست‌خانه، اولین خط انتقال پست، کتابخانه عمومی، ایستگاه آتش‌نشانی، انجمن شهر، مرکز پلیس، سکه ماشینی، اتاق تجارت، شهرداری، تلفن، برق، حمل و نقل ریلی عمومی (با اسب) و... اشاره کرد که هر کدام از اینها نمود، بارز اقتدار شهر اولین‌ها را نشان می‌دهد. در این زمینه، همچنین مقامات، مسئولان و مدیران بلندپایه کشورهای خارجی و منطقه در سفر به این شهر، شهر تبریز را نمونه بارز شهری‌های مدرن و توسعه‌یافته جهان و منطقه یاد کردند و بر لزوم توسعه و تقویت همکاری‌های دوجانبه در سطح منطقه‌ای و بین‌المللی در همه عرصه‌های اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی، تجاری، بازرگانی و ... با متولیان، مدیران و مسئولان ارشد این استان شدند. از سوی دیگر، با این ویژگی‌ها و ظرفیت‌هایی که امروز در شهر اولین‌ها هست به طور یقین مشخص می‌شود، تحقق آرمان «تبریز شهری جهانی» دور از دسترس نباشد و در بین شهرهای ایران شهر تبریز، به عنوان اولین شهر جهانی لقب بگیرد. به طوری که اخیرا یکی از مدیران ارشد استان تحقق آرمان تبریز، شهری جهانی را دور از دسترس ندانسته و گفته همه باید در این راستا دین خود را به تبریز ادا کنند. *** تبریز، چشم و چراغ شهرهای ایران برای جهانیان** در همین ارتباط نیز رئیس شورای اسلامی شهر تبریز، اختصاص یک روز از سال به موضوع شهر توسط سازمان ملل متحد، را فرصت ارزنده برای طرح و بررسی دغدغه‌ها و مطالبات زندگی شهروندی و نشان‌دهنده جایگاه خطیر مباحث شهری بیان می‌کند و در ادامه معتقد است: «شهر از دیرباز به عنوان یک موجود زنده و پتنده مطرح است؛ بنابراین مباحث مرتبط با آن، طبیعی است که هر روز نیازمند واکاوی و تحلیل است». شهرام دبیری، با تاکید بر اینکه توسعه و تکامل شهرها باید در خدمت تعالی شهروندان شود و از این رو، طبیعی است که بدون در نظر داشتن ریشه‌های فرهنگی و اجتماعی، فرآیند توسعه، با ایده‌آل‌های انسانی و اخلاقی، منطبق نخواهد بود، می‌گوید: «با در نظر داشتن گسترش زندگی صنعتی و ترقی آلاینده‌های شیمیایی در کالبد شهرها، در کنار حفاظت از فضاهای طبیعی، ایجاد و توسعه محیط‌های سبز و بانشاط، از نیازهای مهم شهرها است». وی اضافه می‌کند: «در این راستا، باید ساز و کاری در دست مجریان و مدیران شهرها باشد که طبق آن، منافع اجتماعی، همواره بر منافع اقتصادی و عمرانی، مقدم باشد». *** مدیریت واحد شهری، سریع‌ترین مسیر تحقق آرمان توسعه پایدار** صادق نجفی مدیر اطلس شهرهای اسلامی و شهردار تبریز با تاکید بر اینکه «شهر در مفهوم جامعه‌شناسانه خود، خاستگاه زندگی نوین اجتماعی است؛ آنجا که از سویی باید توسعه و پیشرفت، به عنوان ضرورت مهم رفاه اجتماعی هر روز پرشتاب‌تر از دیروز پیش برود؛ و از سوی دیگر، تاکید بر هویت شهری و اصالت فرهنگی، پیش‌نیاز حرکت‌های اجتماعی باشد»، معتقد است: «توسعه‌ای که بی‌اعتنا به ریشه‌های اجتماعی پیش برود، تنها معطوف به ابعاد کالبدی و ظاهری زندگی خواهد بود؛ و در مقابل، توسعه متکی بر هویت و اصالت، روند ایده‌آلی است که امروزه جوانب مختلف آن، در قالب مفاهیم ارزنده «توسعه پایدار» مطرح می‌شود». نماینده شهرداران جمهوری اسلامی ایران، در ادامه «اعتلای هویت شهری را در ابعاد مختلف فرهنگی، معماری و زیست‌محیطی ضرورت مبرم برنامه‌ریزی‌های شهری توصیف کرده و می‌گوید: «شهری که تأثیرات فکری مفاخر و معارف آن در روح شهر جاری باشد، شهری که در روند شهرسازی خود گرفتار سازه‌های زمخت و پیش‌ساخته نشود و شهری که طبیعت خود را فدای ساخت‌وسازهای افسارگسیخته نکند، همان آرمان‌شهری است که می‌تواند با پشتوانه «توسعه مبتنی بر هویت و اصالت» پاسخگوی مطالبات انسان معاصر باشد». *** شهرسازی نوین، بدون بهره‌گیری از تجربیات شهرسازی و معماری کلان‌شهرهای کهن، مقدور نیست** وی با اشاره به اینکه پایه‌گذاری شهرهای جدید، بدون توجه به الگوی توسعه طبیعی کهن‌شهرها امکان‌پذیر نیست، متذکر شده است: «شهرسازی نوین، بدون بهره‌گیری از تجربیات شهرسازی و معماری کلان‌شهرهای کهن، گرفتار دوره‌های آزمون و خطا خواهد بود». نجفی «مدیریت واحد شهری» سریع‌ترین مسیر تحقق آرمان «توسعه پایدار» آمده و تاکید شده است که «پوشش مفاهیم گسترده «توسعه پایدار» در تمام حوزه‌هایی که اشاره شد، بدون حرکت به سمت این الگوی مدیریتی و همچنین بدون پیوند حوزه‌های اجرایی با مجامع علمی و مطالعاتی میسر نخواهد بود». وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی، نیز در سفر اخیر به شهر تبریز، پایتخت نگارگری در جهان اسلام را شایسته تبریز عنوان کرده و در ادامه در مورد شایستگی این شهر در عرصه‌های جهانی می‌گوید: «ایران از دیرباز سرای هنر با هنرمندان پرشمار بوده اما در این میان آذربایجان، به ویژه تبریز، نقش برجسته‌ای داشته است، به طوری‌که برخی از رشته‌های هنری در این دیار شکل گرفته و به تکامل رسیده‌اند و هنرهایی چون سفالگری، نگارگری، بافندگی، جواهرسازی، خوشنویسی، طراحی و چاپ نیز بخشی از بالندگی و تکامل خود را در این سرزمین گذرانده‌اند». *** پایتخت نگارگری در جهان اسلام، شایسته تبریز** علی‌جنتی اضافه می‌کند: «نستعلیق که امروز به عنوان خط ملی، مایه مباحث ایرانیان است، در این

خطه و با ایده میرعلی تبریزی شکل گرفته و نگارگری، یکی دیگر از هنرهای ملی ایران نیز مدیون این منطقه از سرزمینمان است؛ تا آنجا که دو مکتب هنری مهم، مکتب تبریز اول و مکتب تبریز دوم، در دوره ایلخانیان و صفویه به وجود آمده و مایه پرورش و تکامل این هنر شده است.» وی می‌افزاید: «آذربایجان همواره در چهار راه گذر فرهنگ‌ها و تمدن‌ها بوده و در این تضارب اندیشه، شاهد ظهور مکاتب هنری و هنرمندان بنام شده است.» معاون سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، هم اخیراً در نشست خبری رونمایی از لوح و اعتبارنامه اصفهان و تبریز به عنوان شهرهای جهانی صنایع دستی و فرش معتقد است: «جهانی شدن نباید فقط در حد نام باقی بماند بلکه برای محقق شدن آن باید هر دو شهر تبدیل به کارگاه‌های بزرگی شوند و زیرساخت‌های لازم برای تبدیل ظرفیت به بهبود وضعیت و حصول استانداردهای جهانی فراهم شود.» *** فراهم کردن بستر برای سرمایه‌گذاران از ملزومات جهانی شدن شهرها** بهمن‌نامور در ادامه بر این باور است: «زیرساخت‌های مالی و اعتباری، تأسیس بانک‌های تخصصی، ایجاد نمایندگی بانک‌های جهانی، ایجاد بورس‌های تخصصی، بیمه و برج‌های تجاری، ایجاد پایانه‌های فروش و فراهم کردن بستر برای سرمایه‌گذاران از ملزومات جهانی شدن شهرها است.» وی اضافه می‌کند: «داشتن هتل‌های مخصوص، فضاهای عمومی مرتبط و امکانات عمومی باعث خواهد شد، گردشگران و مهاجران این شهرها را در اولویت علاقمندی خود قرار دهند.» معاون صنایع دستی سازمان میراث فرهنگی می‌گوید: «شهر جهانی تنها زمانی شهر بین‌المللی است که توافقات و وجود شرکت‌های چند ملیتی در آن پیش‌بینی شود، و اگر شرایط لازم برای این امر صورت نگیرد این شهرها ملی باقی خواهند ماند.» به گفته نامور «در مجموع امنیت سرمایه، شفافیت حقوقی، سهولت و میزان بالای گردش مالی و داشتن مدیران مجرب از شاخص‌های جهانی شدن است و اگر بخواهیم این فرصت ارزشمند را از دست ندهیم باید مانند شهرهای جهانی مثل نیویورک، لندن و توکیو عمل کنیم.» *** سر ایران در حسرت، جهانی شدن** حال آنچه در این زمینه اهمیت دارد اینکه، مردم آذربایجان و به ویژه تبریزی‌ها در طول تاریخ کشورمان نشان دادند که همیشه و در همه حال در امور مختلف همواره پیشگام و پیشتاز بوده‌اند و در واقع این قابلیت و ظرفیت در بین آنان است که اگر بخواهند کاری را انجام دهند با پشتکار، همت، غیرت و سختگیری خاص تا آخر خط می‌روند که نمود بارز آن همان لقب «شهر اولین‌ها» است. از سوی دیگر، حال این پرسش مطرح می‌شود که تبریز، شهر اولین‌ها چگونه می‌خواهد، خود را به عنوان «جهان شهر» و در نهایت «شهر جهانی» مطرح سازد. آیا زیر ساخت‌های لازم اقتصادی، فرهنگی، امکانات زیربنایی و ارتباطات برای شهر اولین‌ها فراهم شده و یا باید منتظر این زیرساخت‌ها شد. *** وسوسه‌های شهر جهانی‌در** هر صورت به عقیده جامعه شناسان شهری، شهر جهانی عبارت از شهری است که تصور می‌رود نقطه تلاقی در نظام اقتصاد جهانی باشد. بر این اساس، شهرهای جهانی پدیده‌ای نوظهور هستند که در طول چند دهه اخیر در جهان مطرح بوده و شاخص‌های چون اقتصاد، فرهنگ، امکانات زیربنایی و ارتباطات در انتخاب و تحقق این شهرها نقش تعیین کننده‌ای داشته است. در هر حال، فعالان حوزه شهری شهر جهانی را مکان‌های برای تولید خدمات تخصصی، مرکز انجام مهم‌ترین فعالیت‌های اقتصادی جهان، محل تجارت ملی و بین‌المللی، سیستم حمل و نقل پیشرفته، مراکز حمل کالاهای کشورهای مربوطه و همسایه، محل ارائه خدمات بانک، بیمه و خدمات مالی مربوطه، مراکز تولید و ارائه خدمات پیشرفته در زمینه‌های پزشکی، حقوق، آموزش عالی، موسسات ورزشی قوی، آشنایی بین‌المللی با نام شهر، مراکز هنر، فرهنگ، سرگرمی، مکان استقرار مراکز بزرگ مالی، ادارات شرکت‌های فراملی، مؤسسات بین‌المللی با رشد سریع خدمات کسب و کار، استقرار کارخانه‌های مهم، محل استقرار دفاتر مرکزی بزرگ‌ترین شرکت‌ها و بانک‌های بین‌المللی، مراکز قدرت سیاسی در سطوح ملی و بین المللی و سایر فعالیت‌های گوناگون دیگر توصیف می‌کنند. *** شهر جهانی؛ فرصت یا تهدید** به عقیده این کارشناسان، برای رسیدن به جایگاه «جهانی شدن» عوامل دیگری نیز همچون گسترش فراملی عرصه فعالیت‌های اقتصادی، افزایش اهمیت اطلاعات در اقتصاد جهانی و کاهش اهمیت مرزها و کنترل‌های ملی، ارتقای مقیاس تأثیرات فعالیت‌ها و عملکردهای اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی در سطح جهانی و افزایش به هم پیوستگی و ارتباطات فردی و اجتماعی در گستره جهانی ضروری است. از سوی دیگر، در طول دهه‌های اخیر، در دهکده جهانی مک‌لوهان شهرها در نتیجه جهانی شدن و شدت و ضعف آنها متناسب با میزان پیوستگی شهرها با جریان جهانی شدن، در زمینه‌های اقتصاد، فرهنگ، سیاست، شیوه‌های جدید زندگی، الگوهای مدیریتی، الگوهای توسعه ملی و محلی، فرهنگ‌ها و عقاید گوناگون محلی، روابط بین افراد، هویت جمعی، ادغام وسیع‌تر اقتصادهای جهان و رشد وابستگی اقتصادی متقابل کشورها و همچنین از طریق پخش گسترده تر فن‌آوری و آگاهی‌های فردی دچار تحولاتی شده‌اند که بدون شک نقش مهم و تعیین کننده‌ای در تحقق جهان شهرها و شهر جهانی داشته است. *** زیباترین شهر ایران، در ایستگاه 2015** به دیگر سخن، نکته در خور تأمل اینکه تبریز با قدمت کهن و تمدنی غنی به علت واقع شدن در مسیر جاده ابریشم (ایپک بولو)، بزرگ‌ترین بازار سرپوشیده جهان، مهد سرمایه‌گذاری و تجارت داخلی و بین‌المللی، دروازه تجارت ایران، قطب صنعت خودروسازی و قطعه‌سازی ایران، کسب مقام اول در بخش جذب سرمایه‌گذاری خصوصی، ساخت ساختمان‌های مدرن و زیبا، برج‌سازی، زیباترین و مدرن‌ترین شهر ایران، انتخاب بهترین شهر برای زندگی، امن‌ترین و پاک‌ترین شهر، خواهرخواندگی با چندین شهر خارجی، نخستین پایتخت تشیع در جهان اسلام، شهر بدون گدا، نویسنده‌گان و شعرا مشهور جهانی، آب و هوای خوب، آثار تاریخی و گردشگری فراوان، صنایع دستی و ... زیرساخت‌ها و بسترهای اولیه برای ورود شهر تبریز به عنوان شهر جهانی را فراهم کرده باشد. چرا که شهر تبریز، از دیرباز به عنوان توسعه یافته و زیباترین شهر ایران در بسیاری موارد پیشتاز و اولین بوده، به طوری که بسیاری در ایران و جهان، تبریز را با این نام یعنی شهر اولین‌ها می‌شناسند. به هر حال آنچه در این راستا مهم به نظر می‌رسد، اینکه شهر تبریز با این همه ظرفیت‌های که از آن نام برده شد، آیا مستحق شهر جهانی نیست. به یقین با عزم مدیریت شهری، کمک و همکاری دستگاه‌های مسئول، مدیران و مسئولان شهری، استانی و دولتی و نیز با همت و تلاش خود شهروندان تبریزی تحقق آرمان تبریز، شهری جهانی دور از دسترس نیست. *** جدال بر سر شهر بهتر، برای زندگی مطلوب‌تر** نا گفته نماند، در رتبه‌بندی برترین‌های شهر جهانی، شهرهای لندن، نیویورک، پاریس، توکیو، شیکاگو و هنگ کنگ در اوج قرار دارند و شهرهای مختلف دیگر هم برای رسیدن به چنین جایگاهی باید تلاش کنند. به عبارت دیگر، به تحلیل کارشناسان حوزه مسائل شهری، جهانی شدن در دهه‌های اخیر منجر به تغییرات اساسی در روند شهرنشینی و ویژگی‌های شهرها در سراسر جهان شده است.» به باور آنها، «شهرها در نتیجه جهانی شدن در حوزه‌های مختلف از جمله اقتصاد، روابط انسانی، روند فرهنگی و آگاهی فردی، کم و بیش دستخوش تحولاتی شده که متناسب با میزان ارتباطشان با دیگر شهرها، متفاوت است.» *** شهر برای نجات شهر** از آنجا که روند شهرنشینی جوامع به سرعت در حال رشد است، امروزه شهرها با چالش‌های جدی جمعیتی، اقتصادی، اجتماعی، زیست محیطی و برنامه‌ریزی روبه رو هستند که وجود یک برنامه موثر و کارآمد برای مقابله با عواقب تغییرات شهرنشینی در جوامع مختلف را ضروری می‌سازد. بنابراین، جامعه بین‌المللی باید همکاری خود را در ابعاد مختلف شهری تقویت و با یکدیگر در مورد موضوعات اساسی و مهم شهری مانند، زیرساخت‌های شهری، مدیریت شهری، خدمات شهری، و ... همکاری‌های لازم را داشته باشند. در نهایت اینکه، با برگزاری سالانه «روز جهانی شهرها»، در شهرهای کشورهای مختلف جهان می‌توان هرچند گامی کوچک، برای حرکت به سوی ارتقای منافع جامعه بین‌المللی در شهرنشینی جهانی و به ویژه توسعه و افزایش همکاری بین کشورها به منظور دستیابی به فرصت‌ها و چالش‌های شهرنشینی و همیاری برای توسعه شهری پایدار در سراسر جهان شد.